

Hannah Arendt
Willen &
Oordelen_O6

Petra Bolhuis
Maleutiek voorjaar 2021

1

Arendt begrijpen= oordelen dus oordelen= begrijpen

“Begrijpen is dus een vorm van verzet bieden en daarom kan Arendt het ook omschrijven als “de andere kant van het handelen”.

Wat Arendt hier *begrijpen* noemt, zal ze later *oordelen* noemen. Het gaat dus niet om een begrijpen dat het *wezen* van iets vat, maar om het zoeken naar de betekenis van een concreet fenomeen. Dit begrijpen voltrekt zich als Kants “reflecterende oordeel” waarbij iets wordt bepaald hoewel het niet onder een algemene noemer kan worden gesubsumeerd. Zoals we volgens Kant in staat zijn om te zeggen dat iets *schoon* is, hoewel we niet over het algemene begrip “schoonheid” beschikken, of niet weten wat schoonheid in het algemeen is.” (Oordelen blz. 14, door de inleiders)

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_6

4

Begrijpen

“Zijn vrouw hoefde hij het niet uit te leggen, zij begreep immers alles? Zij begreep immers dit en dat en zo en daarom en waarom? Haar begrip hing in kringen rond haar ogen, holde haar wangen uit, stond in flessen en potjes en buisjes naast haar bed.”

Lit het stenen bruidbed van Harry Mulisch 1958

‘Begrijpen’ is een veel misbruikt woord.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_6

2

Ik oordeel dus ik besta

In die Inleiding staat ook dat Arendt ondubbelzinnig pleit voor oordelen en dat wij daar vandaag de dag anders tegenover staan. (blz. 9)

De tijd heeft ook de schrijvers ingehaald als we kijken naar twitter en andere media lijkt het credo; ‘ik oordeel dus ik besta’.

De vraag wordt dan actueel hoe we kunnen beschrijven wat een oordeel is of zou moeten zijn en hoe dat zich verhoudt tot het denken en willen in ons. En m.b.t. begrijpen moeten we de vraag beantwoorden in hoeverre begrijpen mogelijk of wenselijk is ten aanzien van wat er in de publieke ruimte verschijnt.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_6

5

Arendt over begrijpen

“De overtuiging dat de mens alles moet kunnen begrijpen wat op aarde gebeurt, kan leiden tot een clichématige interpretatie van de geschiedenis. Wie probeert te begrijpen, loochent het ongehoorde niet, leidt het absoluut nieuwe niet af uit precedentes, en verklaart de fenomenen niet aan de hand van analogieën en algemeenheden die de impact van de werkelijkheid en de schok van de ervaring uitschakelen. Begrijpen betekent veelmeer dat men de last van onze eeuw onderzoekt en bewust draagt -niet dat men het bestaan ervan ontkent, noch dat men er gedwee voor zwicht. Kortom, begrijpen betekent dat men aandachtig, zonder vooringenomenheid, de confrontatie aangaat met, en weerstand biedt aan de werkelijkheid - wat die ook moge zijn.”

(Totalitarisme, 40/41. Het citaat is uit oorspronkelijke uitgave van 1950)

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_6

3

Begrijpen is handelen

“Begrijpen is zonder einde, daarom kan het geen definitieve resultaten opleveren. Het is de specifiek menselijke wijze van in-leven-zijn; want elke persoon afzonderlijk heeft behoefte aan verzoening met een wereld waarin hij als vreemdeling geboren werd en waarin hij, als gevolg van zijn onmiskenbare uniekheid, altijd een vreemdeling blijft.” (Oordelen blz. 33)

Handelen en dus begrijpen is een onzeker en (letterlijk) eindeloos proces. Mensen in de publieke sfeer worden, juist vanuit de verheffingsgedachte van de verlichting, verleid om dat proces te versnellen. Arendt begrijpt de verleiding, maar noemt het indoctrinatie, en dit zal het begrijpen doen afnemen.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_6

6

Begrijpen en wetenschap

"Begrijpen gaat aan kennis vooraf en volgt erop. Preliminair begrijpen, dat aan de basis van alle kennis ligt, en echt begrijpen, dat kennis overstijgt, hebben het volgende gemeen: ze maken kennis betekenisvol. Historische beschrijving en politieke analyse kunnen nooit bewijzen dat er zoiets bestaat als de *natuur* of de *essentie* van een totalitair regime. Deze specifieke natuur wordt als vanzelfsprekend verondersteld door het preliminaire begrijpen, waarop de wetenschappen zich baseren, en dit preliminaire begrijpen doordringt op een vanzelfsprekende, maar niet kritische wijze, de wetenschappelijke terminologie en woordenschat. Echt begrijpen keert altijd terug naar de oordelen en vooroordelen die aan het strikt wetenschappelijk onderzoek voorafgaan en het leiden. De wetenschappen kunnen het onkritische preliminaire begrijpen waaruit ze vertrekken wel verhelderen, maar niet bewijzen of weerleggen." (37)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

7

7

Causaliteit

"Deze nieuwheid kan gemanipuleerd worden als de historicus de oorzakelijkheid beklemtoont en pretendeert in staat te zijn om de gebeurtenissen te verklaren door een keten van oorzaken die tot die gebeurtenissen geleid hebben. Hij neemt dan inderdaad de houding aan van "een profeet die zich naar het verleden keert" (...) Causaliteit is echter in de historische wetenschappen een vreemde en vervalsende categorie. Niet alleen overstijgt de feitelijke betekenis van een gebeurtenis altijd de voorbije "oorzaken", hoe talrijk ook, die wij eraan mogen toeschrijven (...) Alleen wanneer iets onherroepelijks heeft plaatsgegrepen, kunnen wij een poging in het werk stellen om de geschiedenis ervan averechts te reconstrueren. De gebeurtenis werpt licht op haar eigen verleden; ze kan er nooit uit afgeleid worden."

Het wetenschappelijke van een historicus is in Arendts ogen een wetenschappelijk gevormd begrijpen.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

10

10

Toenemende domheid

Arendt beschrijft hoe de toename van kritisch wetenschappelijk denken ook het gezond verstand heeft ondermijnd omdat het nieuwe waarover wij preliminaire ideeën hebben onderbrengt in het al bestaande en het nieuwe daarmee bedelft onder het oude. Wat Kant domheid noemde is nu iets wat ons allemaal betreft. (41)

Betekenisloosheid ontstaat wanneer we het preliminaire willen begrijpen, maar het wetenschappelijke willen overstijgen en dat lukt niet omdat het gezond verstand zelf onder kritiek gesteld is. (Valery citaat blz. 42)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

8

8

Wij zijn beginnelingen

Arendt haalt onderaan blz. 51 Augustinus aan die ons absolute beginners noemt. Daarom alleen al is de geschiedenis niet causaal; met elk mens dat geboren wordt komt er een onvoorspelbaar element in het proces, dat daardoor onvoorspelbaar zal veranderen.

Voor Arendt biedt dit perspectief in een wereld die zijn begrijpelijkheid en het optimisme dat we op een dag alles zullen weten heeft verloren. En ook biedt het voor haar houvast voor een vorm van moraliteit die niet perse zijn fundament vindt in een geijkte set van regels zoals Kant dat nog dacht. (52)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

11

11

Wetenschappen en het menselijk bestaan

Alles herleiden tot logiceit doet ons de kwalitatieve verschillen verliezen die er voor ons mensen toe doen. Arendt vindt (exacte) wetenschap een gebied dat tot doel heeft het gewone leven van mensen te ondersteunen met kennis. Het gewone leven heeft dus het primaat! Niet waarheid.

Historici (m.b.t. het totalitarisme) houden zich bezig met het nieuwe en kunnen dus nooit exact of logisch zijn in hun bevindingen. Dat kan pas als iets echt voorbij is en de vraag is wanneer het zover komt.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

9

9

Begrijpen

Begrijpen en dus oordelen is nu iets dat niet ontkomt aan het preliminaire ervaren. Dat wil zeggen het wordt nooit kennis, nooit een regel die voor iedereen altijd geldig is.

Het ontkomt niet aan wat logici 'een vicieuze cirkel' noemen. Er is, net als de filosofie, een nooit eindigende dialoog tussen het zelf en alles wat is. Het verschil is dat er nu ruimte moet zijn voor de andere mensen in die dialoog. (52)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

12

12

Verbeeldingskracht

Het grote probleem van verbeeldingskracht is dat het voor iedereen anders is. Dat heeft te maken met de menselijke pluraliteit.

Tegelijkertijd maakt juist die pluraliteit het ook mededeelbaar. Daar zal Arendt aan vasthouden. Omdat andere mensen er toe doen, moet voor Arendt een dialoog met mensen in de publieke ruimte altijd mededeelbaarheid veronderstellen.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

13

13

Wat is verbeelding anders dan fantasie?

"Echt begrijpen wordt de eindeloze dialoog en de "vicieuze cirkels" niet beu, omdat het erop vertrouwt dat de verbeelding uiteindelijk al was het maar een glimp zal opvangen van het altijd vreesaanjagende licht van de waarheid. Een onderscheid maken tussen de verbeelding en de fantasie, en haar kracht mobiliseren, betekent niet dat het begrijpen van de menselijke aangelegenheden "irrationeel" wordt. Integendeel, zoals Wordsworth het uitdrukte, de verbeelding is "slechts een andere naam ... voor het klaarste inzicht en de wijde van geest / en voor de Rede in haar meest verrukte stemming" (*The Prelude*, Boek XIV, pp. 190-92)." (53)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

14

14

Wat doet verbeelding met de verschijnselen en de opinies van anderen?

"Alleen de verbeelding stelt ons in staat om dingen in hun eigen perspectief te zien; om sterk genoeg te zijn om wat te dichtbij is op een zekere afstand te plaatsen, zodat we het kunnen zien en begrijpen zonder vooringenomenheid en vooroordeel; om voldoende grootmoedigheid aan de dag te leggen om de afgrond van de verwijdering te overbruggen, tot we alles wat te ver van ons af staat, kunnen zien en begrijpen alsof het onze eigen zaak is. Het scheppen van afstand tegenover sommige dingen en het bereiken van anderen over afgronden heen, maakt deel uit van de dialoog van het begrijpen; hiertoe brengt de directe ervaring een te nauw contact tot stand, en werpt loutere kennis kunstmatige barrières op." (53/54)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_6

15

15